

Stromatopory (Stromatoporoidea)

Hojné a horninotvorné v paleozoiku, přežívají do křídý

Stavba kostry:

Koloniové organizmy

Kolonie (**cenostea**) vznikaly postupným narůstáním tenkých vrstviček na pevný podklad

Kostry nejčastěji připomínají **pravoúhlu síť** (zřetelná v podélných a příčných řezech).

Pravoúhlá síť se neobjevuje v tangenciálních řezech kolmých ke směru růstu.

Většina stromatopor - masívní formy většinou několik dm velké.

Tvar kolonií se mění s prostředím (obvyklé polokulovité a deskovité tvary, dále diskovité, hlíznaté, válcovité...) tzv. ramozní formy jsou větevnaté .

Amphipora ramosa

**STROMATOPOROID BIOSTROMES
LATE SILURIAN COBLESKILL
FORMATION
FRONTENAC ISLAND, CAYUGA LAKE**

Vnitřní stavba –

koncentricky uspořádané **horizontální pláty (laminy, laminae)**

spojené četnými **vertikálními sloupky (pillae)**. Uzavřené prostory - *galerie*.

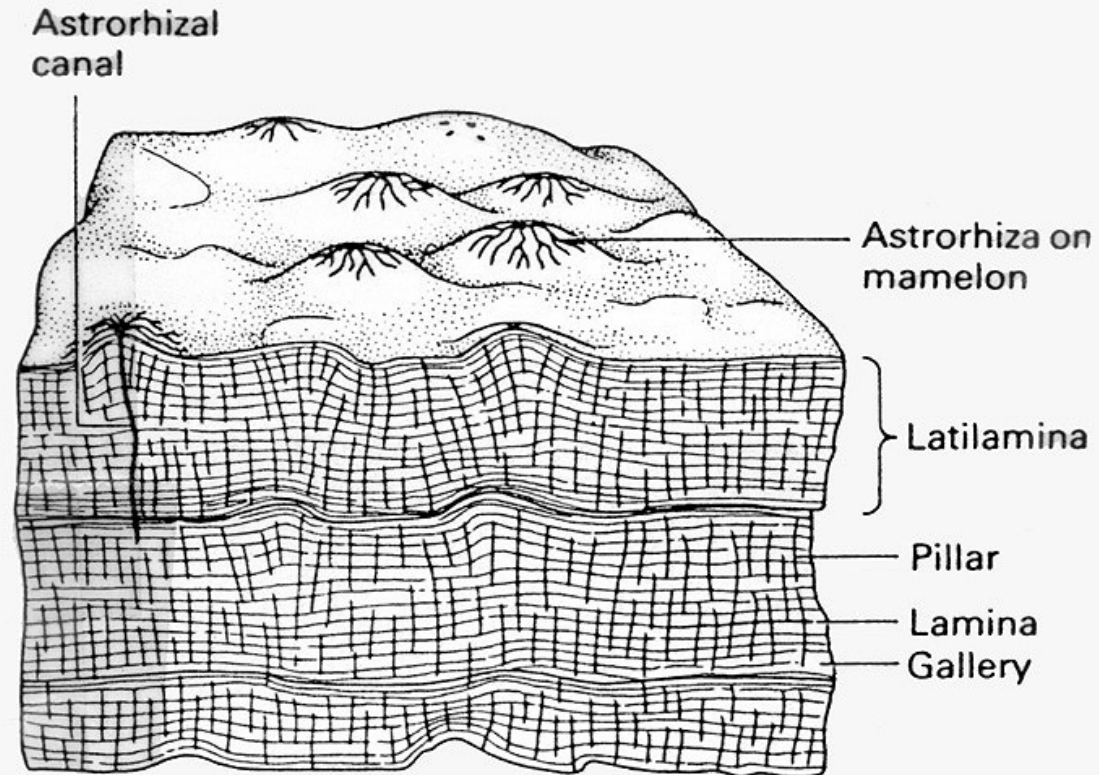
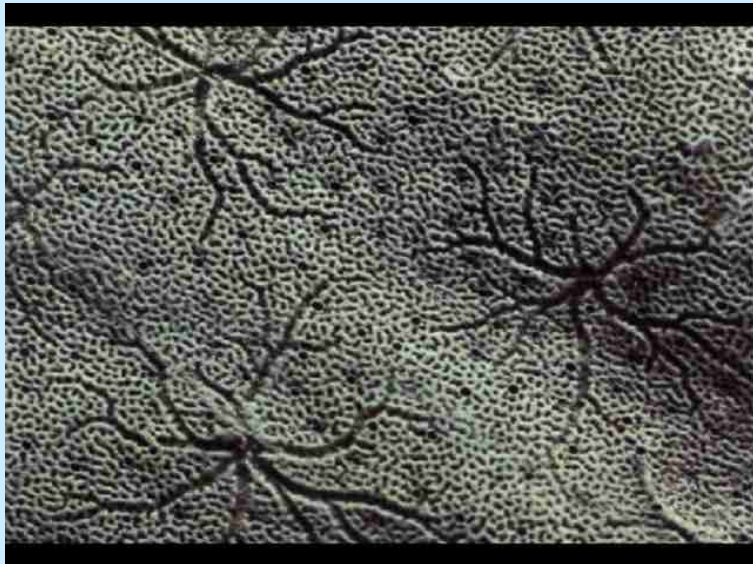
Vzájemná vzdálenost a uspořádání sloupků a lamin - velmi proměnlivé

Jiné struktury - bradavičnaté výrůstky

(*mamelony*) na vnějším povrchu

a radiální kanálky (*astrorhizy*)

obvykle spojené s *mamelony*.

Actinostroma

Systematika založená výlučně na výbrusech

– nutné orientované řezy (podélné a příčné výbrusy) - – měří se vzdálenosti a velikosti sloupků a lamin...

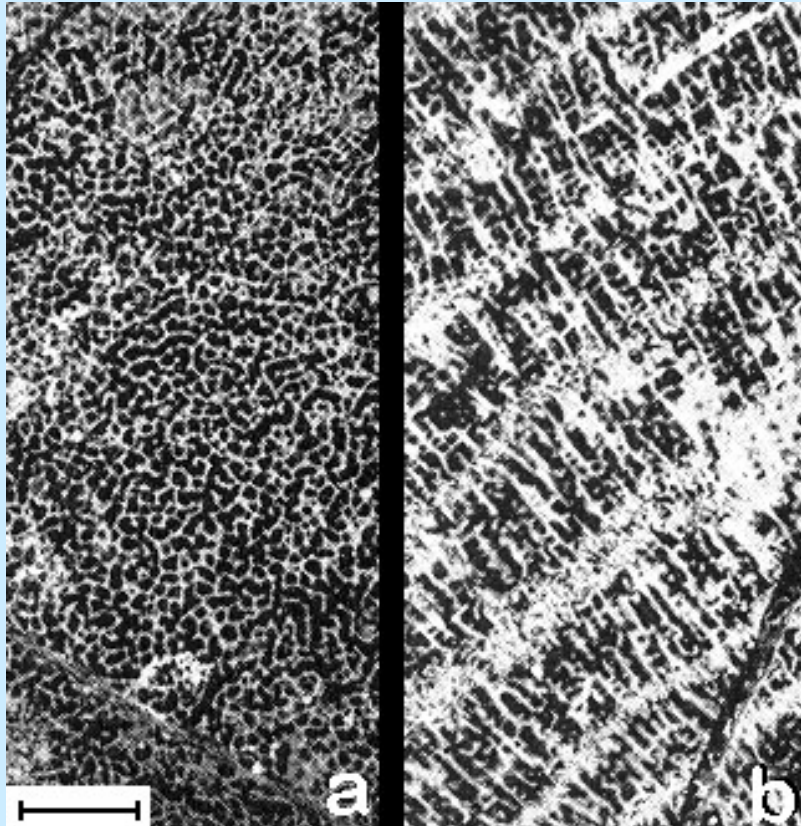
Materiál – **málo hořčnatý kalcit** (původně mohl být i aragonit)

Spodnopaleozoické stromatopory

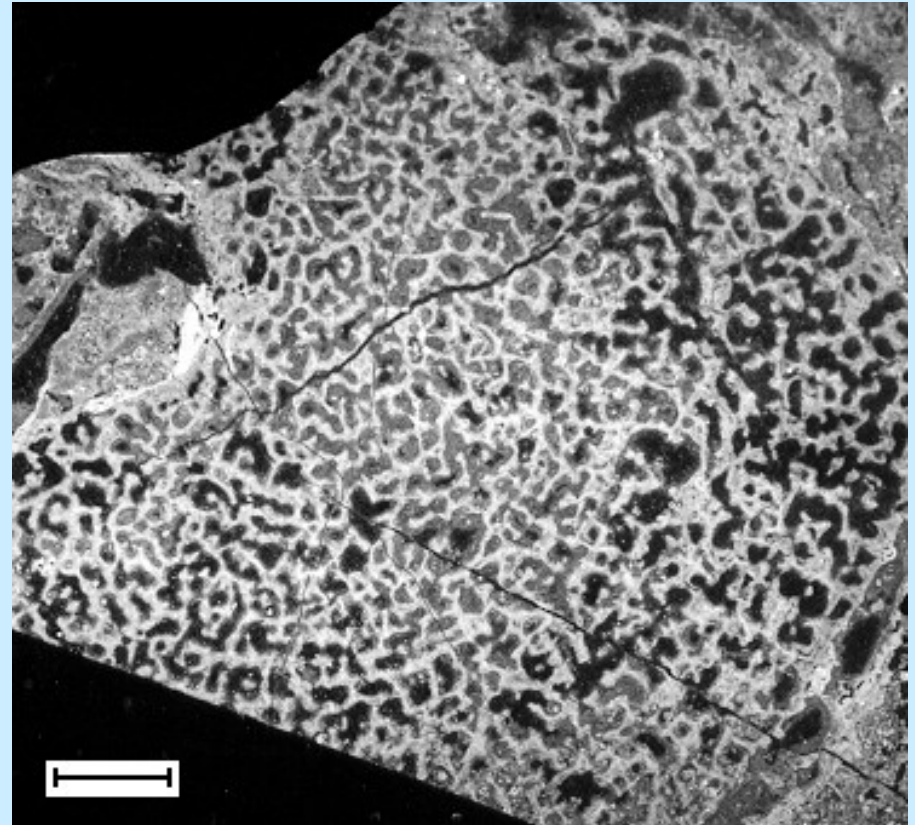
Kostra - zřejmě vysoce porézní a snadno se stávala objektem alterace.

Mezozoické stromatopory

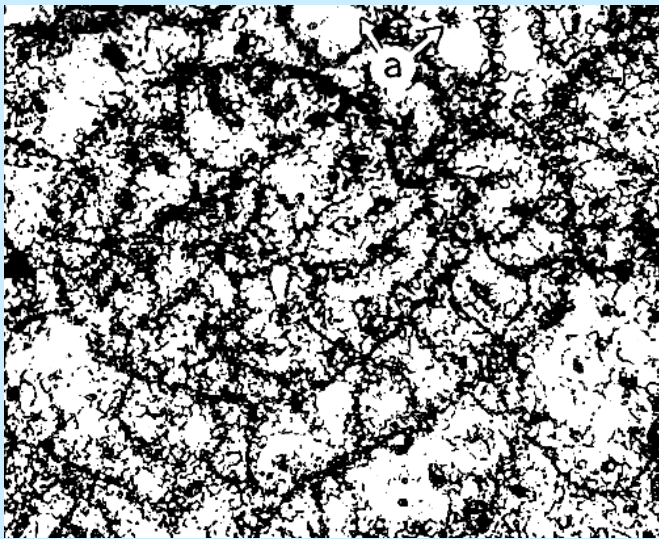
Mikrostruktura jurských stromatoporoideí - **postrádají pravouhlou síť**, skládá se ze dvou vrstev: centrální a vláknité - (jednotlivá vlákna kolmá k povrchu stěny nebo svazky vláken). Astrorhizální systémy komplexnější než u paleozoických forem.

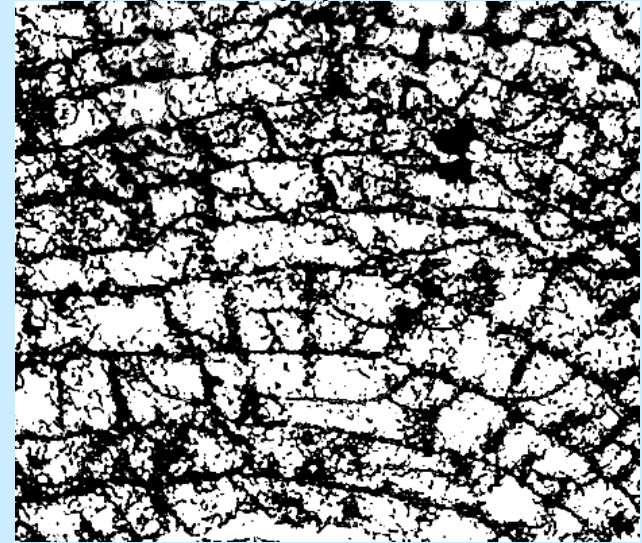
Actinostromaria zonata

Actinostromina

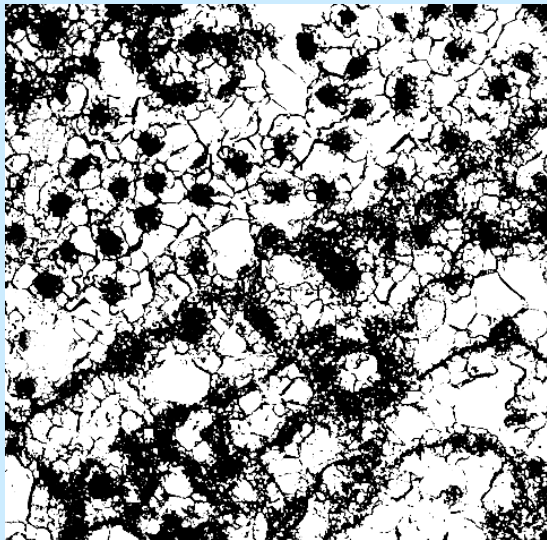

Anostylostroma columnare (Parks) v podélném řezu. Zřetelné laminae a pilae tvořící pravoúhlý systém.

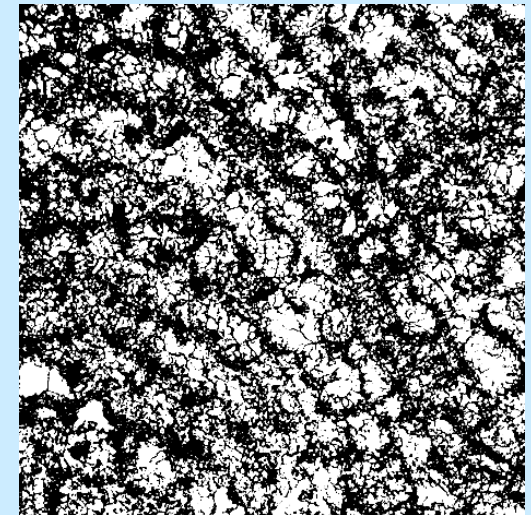

Anostylostroma columnare (Parks) v tangenciálním řezu, zřetelná kruhová struktura lamin ohnutých nahoru ve sloupci a jednotlivé sloupky (a), které se jeví jako tmavé tečky. Stř. devon, Indiana. x20

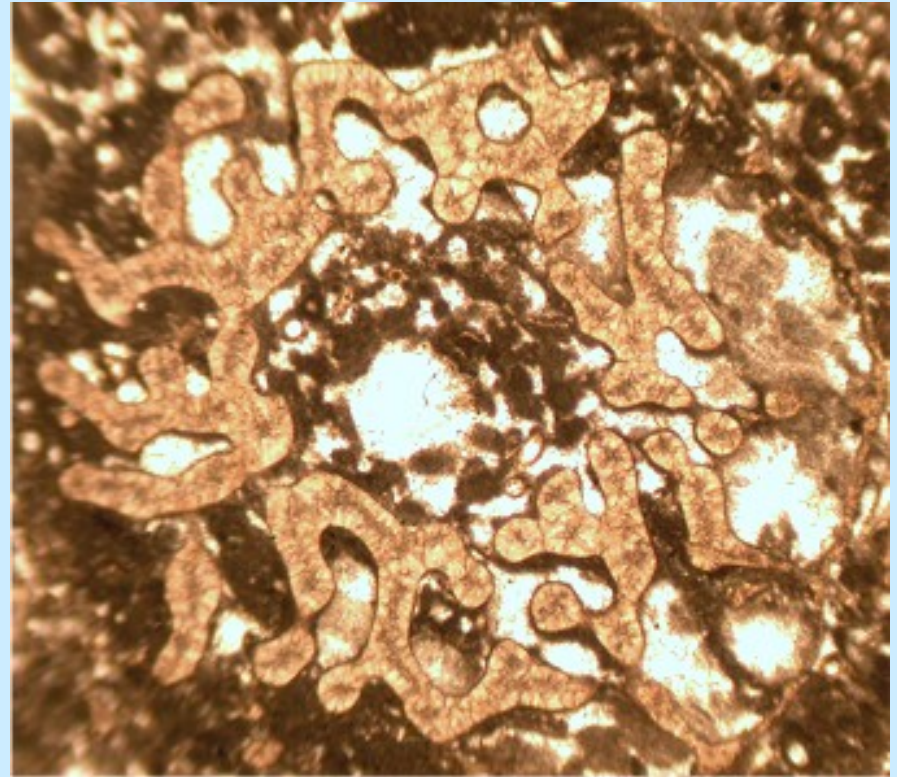
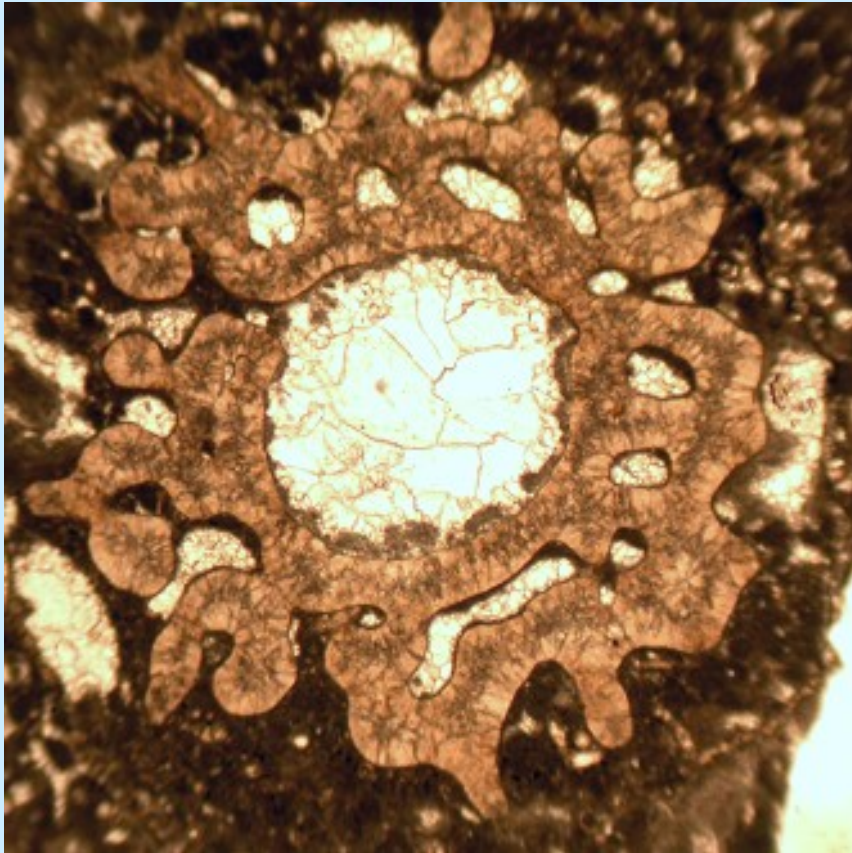
Stromatoporella solitaria (Nicholson), podélný řez, zřetelné laminy ohnuté nahoru. Sloupky tmavé a jemnozrné. Stř. devon, Indiana. x20

Gerronostroma excellens Galloway a St. Jean v tangenciálním řezu. Tmavé sloupky ostře kontrastují se světlou vyplní. Stř. devon, Indiana. x 20

Amphipora ramosa –
srůstající sloupky tvoří v tangenciálním řezu tzv. vermikulární strukturu

Rozšíření:

Paleozoické stromatopory - celosvětové rozšíření v ordoviku, siluru a devonu.

Výskyt: hlavně v karbonátových horninách (dávaly přednost prosvětleným mělkým vodám).

Důležitá složka silurských a devonských společenstev bioherm a biostrom.

- v barrandienu rody *Stromatoporella*, *Actinostroma*,

-v Moravském krasu hojně *Amphipora ramosa* tvoří útesové kolonie spolu s korály a brachiopody.

monografie **Zukalová (1971)**

-

Mezozoické stromatopory - některé formy zřejmě adaptovány spíše k bahnitému prostředí.

rozšířeny nejvíce v Tethydě (Evropa - Asie - Severní Afrika), nejlépe známy z jury a křídý

Srovnání s jinými skupinami:

Tabulární koráli - někdy by za ně bylo možno považovat některé pravoúhlé znaky v některých podélných řezech stromatopor, ale korality jsou většinou mnohem lépe navzájem odlišitelné než jednotlivé komůrky nebo galerie u stromatopor.

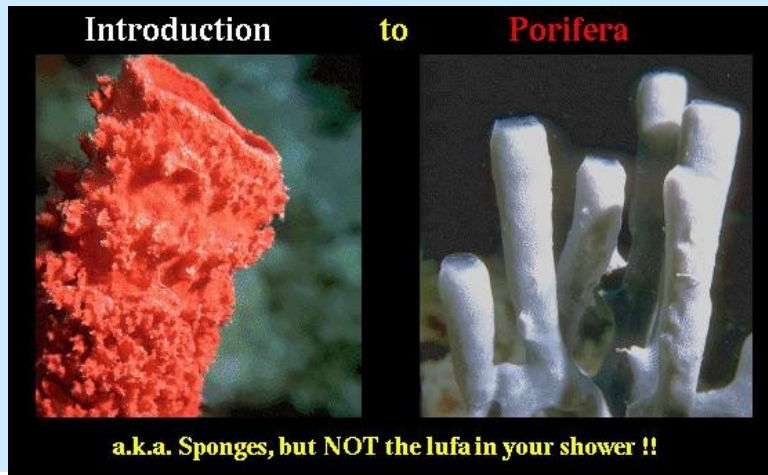
Vápnité řasy, dřevo - pravoúhlé znaky vápnitých buněčných řas nebo dřeva jsou mnohem menší než Komůrky stromatopor.

Mechovky – liší se ve struktuře stěny a obsahují oproti stromatoporám dobře rozlišitelné komůrky zooecií.

Živočišné houby: některé kostry stromatopor připomínají sítě z jehlic hub, ale houby nemají stěnové struktury charakteristické pro stromatopory

Živočišné houby (Porifera)

Stavba kostry:

Měkké tělo podpírané **vnitřní kostrou** z organických **spongiových vláken** a **křemitých** (opálových) **nebo vápnitých jehlic**.

Velmi rozmanité tvary - nejčastěji **kulovité, vakovité nebo pohárovité**.

Jehlice = **spikuly** - mineralizované jednotky, buď v těle **volně rozptýleny** nebo tvoří různé typy **pevné mřížovité kostry** (sítě), osní kanálek

pouze organická vlákna (např. mycí houba) - ve fosilním záznamu vzácné do koster hub může být včleňován i písek a jiné cizí částice.

Velikost koster hub - obvykle od několika cm k m i více.

Velikost jehlic hub - méně než mm až několik cm, příčné průřezy obvykle menší než mm

Rept. of Michigan Exhibit Museum of Natural History -- Life Through the Ages Diorama

Druhy, které vytvářely organické nárůsty mají jehlice pevně srostlé v pevnou mřížovitou kostru.

Clathrina species

Distribution: Portland Canal, B.C.

Photo: N. of Maple Bay, Portland Canal, B.C [Bill Austin 178/83]

Mikrostruktura skeletů:

Mikrostruktura jehlic hub - vzácně zachované koncentrické vrstvy kolem osy každého paprsku.

Křemité houby - *opál* (relativně nestabilní, velmi často nahrazován kalcitem).

Křemité jehlice - obvykle vykazují jemnou strukturu analogickou mnoha jemnozrnným rohovcům. Většinou charakteristický centrální kanálek nebo centrální dutina, která může být zničena během diagenese.

Vápnité houby - obvyklé nahrazování vápnných koster křemenem. Jehlice vápnných hub byly původně jednoduchými krystaly kalcitu s vysokým obsahem hořčíku.

Rozšíření: Kambrium-recent, existence prekambriických hub je považovaná za spornou.

Mořské – pouze jedna čeleď sladkovodní. Nejmělkovodnější **spongiové a vápenité** – mnohé mezi přílivem a odlivem. Váp. hojnější ve vyšších šířkách, než v teplých pásmech.

Křemité rovněž v litorálu, řád Lithistida od několika m po několik tisíc, největší rozšíření mezi 150-300. Nejhlubokovodnější řád Hexaclinellida – zřídka nad 100m, nad touto hloubkou nalezeny v Antarktidě – prospívají tedy hlavně ve studených vodách.

Jehlice mají charakteristický jemný osní kanálek a mohou být v těle volně rozptýlené nebo tvoří různé typy sítí. U vápenitých hub je kanálek uzounký a těžko rozeznatelný, u křemitých je snadno viditelný. Osní kanálek může být zničen během diagenese.

Jednotlivé hojné jehlice v **spongilitech**
- některé opuky z křídý Českého masívu

usazování v hloubce max. 200m, u nás spongility
hlavně v českomoravské křídě.

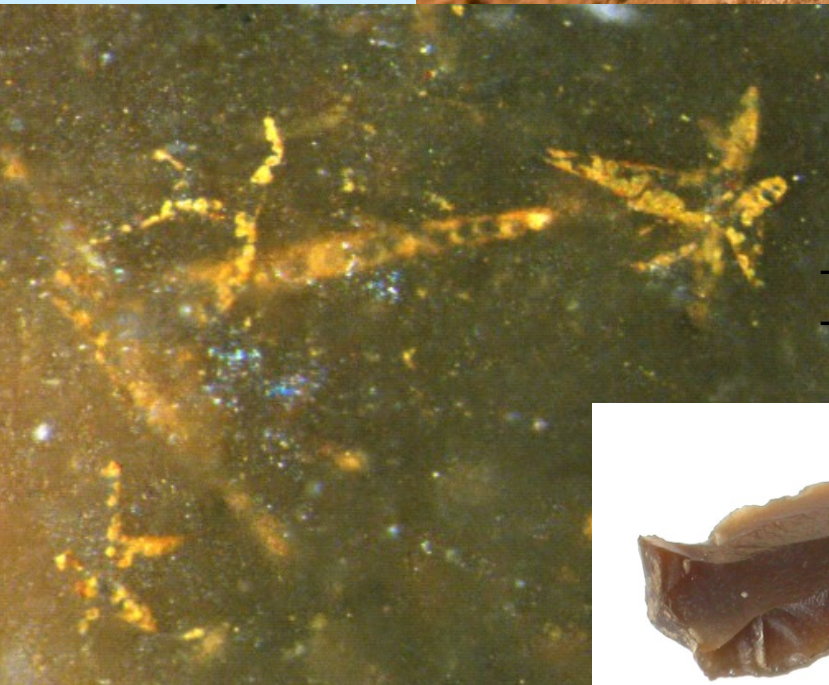
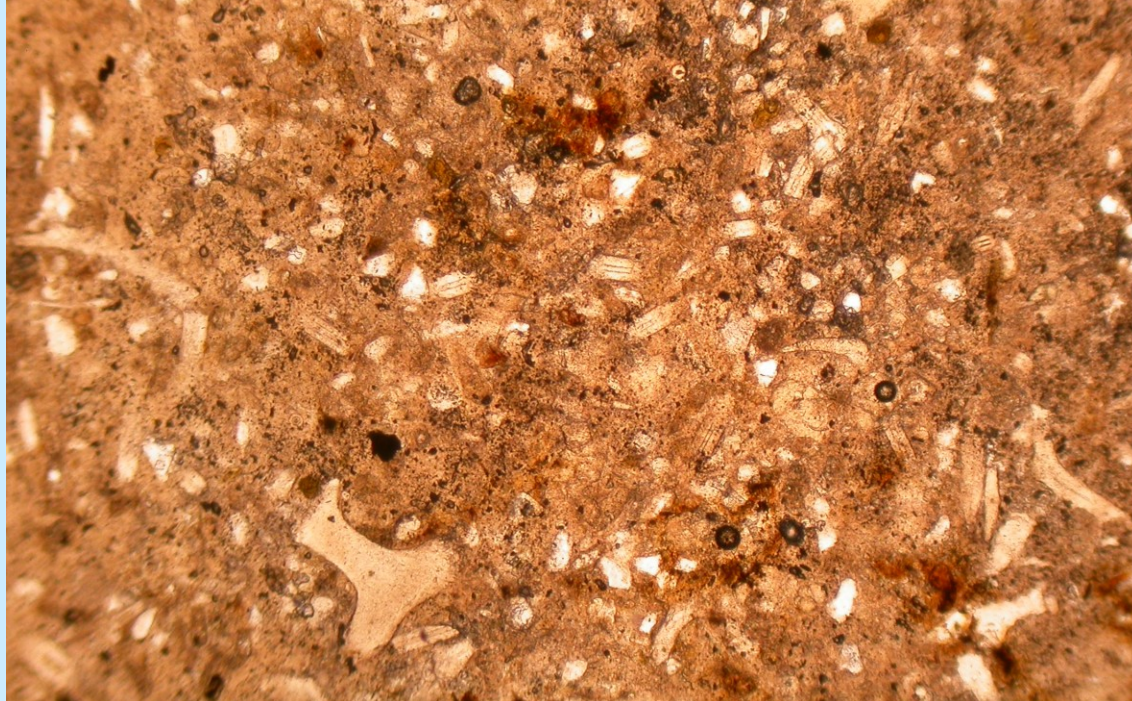

nebo **rohvcích - spongility**
silicit obsahující velmi hojné zbytky
křemitých hub (jehlice), popř. vzniklý
akumulací SiO_2 uvolněného diagenetickým
rozkladem těchto jehlic- nejčastěji se skládají
z křemene (chalcedonu).

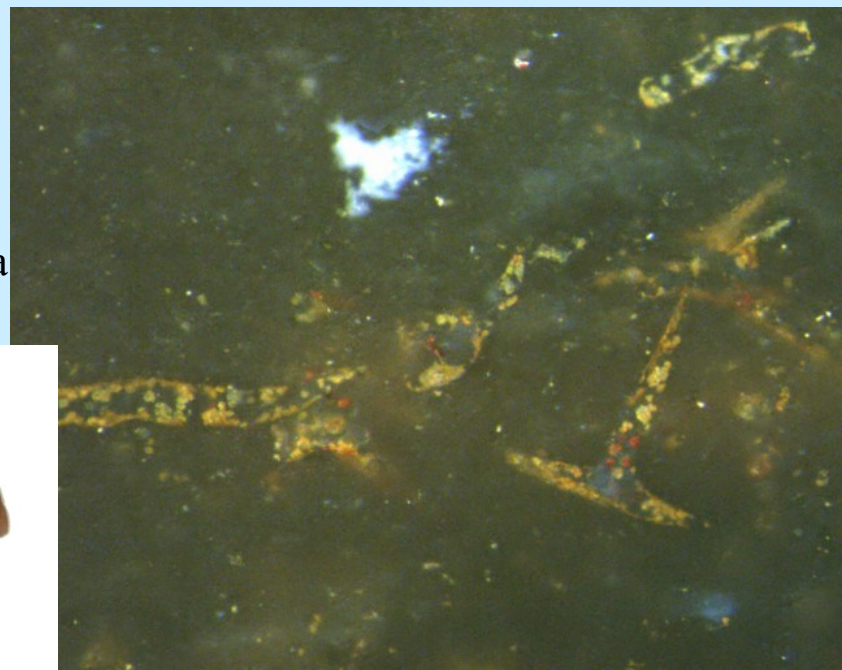
(spikulity)

opuka - křída

pazourek
-dolní Kounice
-krakovská jura

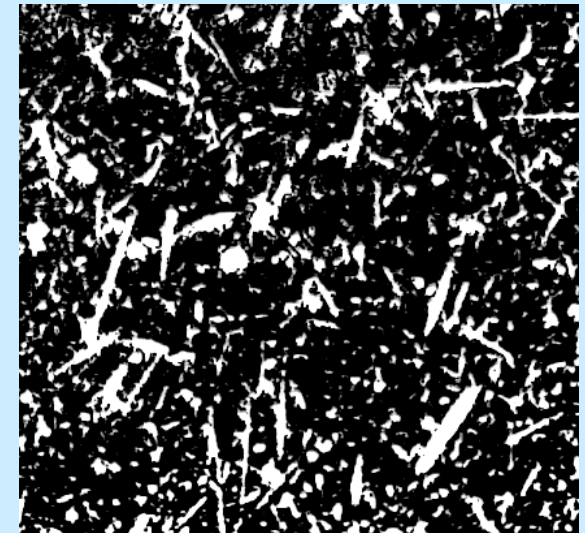
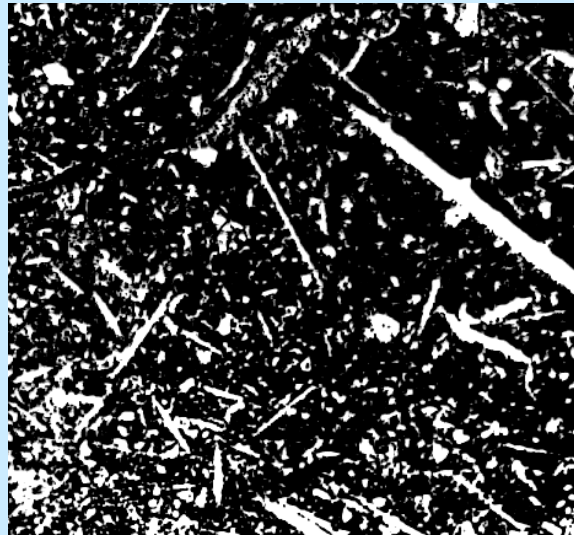

Ve výbruse obvykle patrný rozpadlé kostry - stavba jehlic a jejich uspořádání (sítě jehlic někdy připomínají „modely“ používané k ilustraci atomové struktury molekul).

Jednotlivé volné jehlice mají velmi variabilní tvary (skulpturované i bez skulptury).

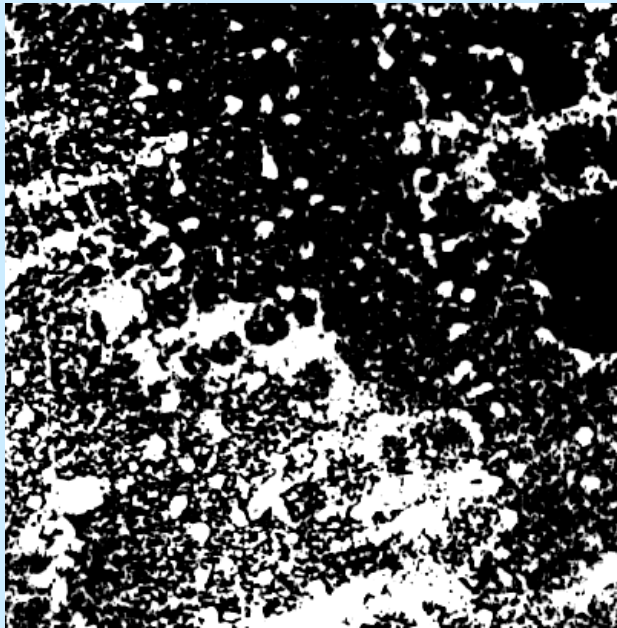

Mnohapapršité jehlice v mikritové matrix. Svrchní kambrium, Wyoming. x20

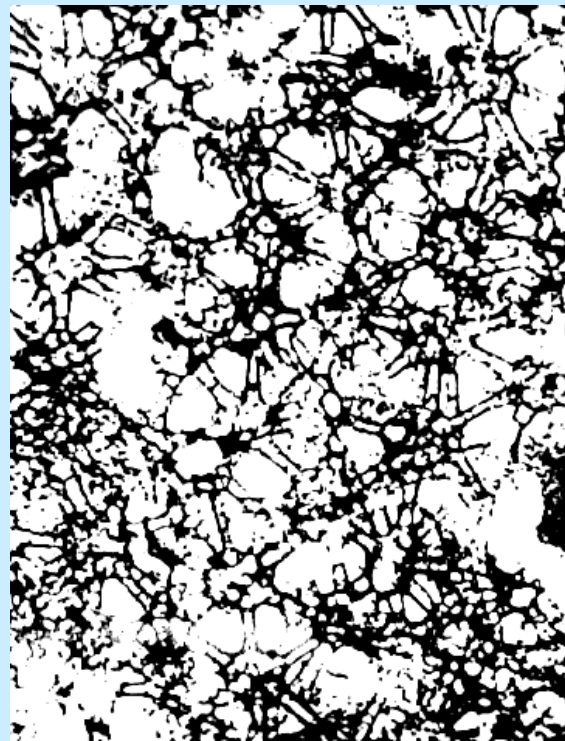

1,2 - Mikrit s jehlicemi hub. Miocén, Itálie. x20

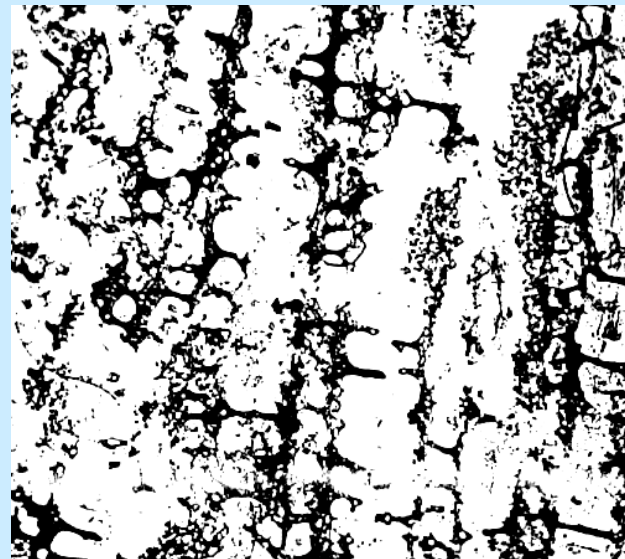
Trojrozměrná síť jehlic hub.

Různé druhy
příčných řezů jehlicemi, zřetelné lineární sítě
nebo oka. Mikritová matrix. *Nevadocoelia
wistae* Bassler, stř. ordovik, Nevada. x20

Trojrozměrná síť spojených
mnohopaprscitých jehlic hub
v noduli rohovce. *Aulocopium
cylindraceum* Roemer. Stř. silur,
Tennessee, x40.

Trojrozměrná síť spojených mnohopaprscitých
jehlic hub (tmavé barvy) v noduli rohovce,
částečně nahrazená rohovcem. *Astylospongia
praemorsa* (Goldfuss). Stř. silur, Tennessee. x20

Rozšíření:

Křemité houby (Silicispongia) – řád Lithistida (kambrium-recent), biohermy a útesy v juře a křídě (dnes zbytky kalcifikovány)

Vápnité houby (Calcarea) – méně významné, Sphinctozoa – podíl na stavbě biohermních wettersteinských vápenců Západních Karpat (trias)

Srovnání s jinými skupinami:

Koráli, stromatopory a mechovky – některé vnitřní znaky připomínají retikulátní síť jehlic hub, ale kosterní síť hub je obvykle nepravidelnější, strukturní prvky kratší a méně souvislé,

tyto skupiny mají vždy vápnité kostry a různé druhy lamelární a vláknité struktury stěn (u většiny hub chybí).

Vertebrata – vesikulární vnitřek kostí vertebrát postrádá pravidelnou síť tvořenou mnoha houbami a kosti obratlovců jsou fosfátické.

Brachiopodi – jejich ostny mohou připomínat jednotlivé velké jehlice hub, ale liší se od nich vláknitou strukturou stěn.

Calpionely – jako příčné řezy jehlic, ale menší a tenší stěny

Mechovky (Ectoprocta, Bryozoa)

Stavba kostry:

Žijí **přisedle** v **koloniích**, které mají **různé tvary**: *povlékavé* (ploché, polokulovité nebo nepravidelné), *větevnaté* (duté nebo pevné, zploštělé nebo okrouhlé) a *fenestrátní* („okénkovité“).

Velikost kolonií: od několika mm do 0,5m, většina kolonií mezi 1-10 cm. Masívnější kostry mohly zastupovat herpatypní korály při výstavbě menších útesů

Zooecium – kalcifikovaný obal jednotlivých jedinců (**zoidů**) - okrouhlé nebo polygonální trubičky, které mohou vytvářet různé druhy **příčných přepážek** (*diafragmy*, *cystifragmy* nebo *hemifragmy*).

Zoarium – vnější kostra mechovkového trsu, vzniká spojením jednotlivých zooecií

Materiál zoárií – kalcit s vyšším podílem Mg

Další struktury:

Akantopóry - menší trubičky, obvykle neobsahují žádné vnitřní struktury

Mezopóry – menší trubičky, obvykle obsahují četné horizontální destičky.

System:

Třída Stenolaemata (sp. O – R, maximální rozvoj paleozoikum, dnes jedna skupina)

Řád Cyclostomata (sp. O – R) – mechovky kruhoústé

Řád Trepostomata (sp. O – T) – mechovky měnoústé

Řád Cryptostomata (sp. O – P) – mechovky krytoústé

Třída Gymnolaemata (svrch. O – R, maximum křída, většina současných) – **keřnatenky**

Zoária obvykle pvlékavá, zooecia organická nebo jen částečně kalcifikována, výrazný polymorfismus,

Řád Ctenostomata (O-R) – mechovky hřebínkovité

Řád Cheilostomata (svrch. J – R) – mechovky oružnaté

V mořích nejrůznější hloubky a všech šířek – nejčastěji mělké, od příbřeží do 400 – 500m.

Často na útesech, spolu s korály nebo červenými řasami, někdy mohly i vytvářet menší útesy

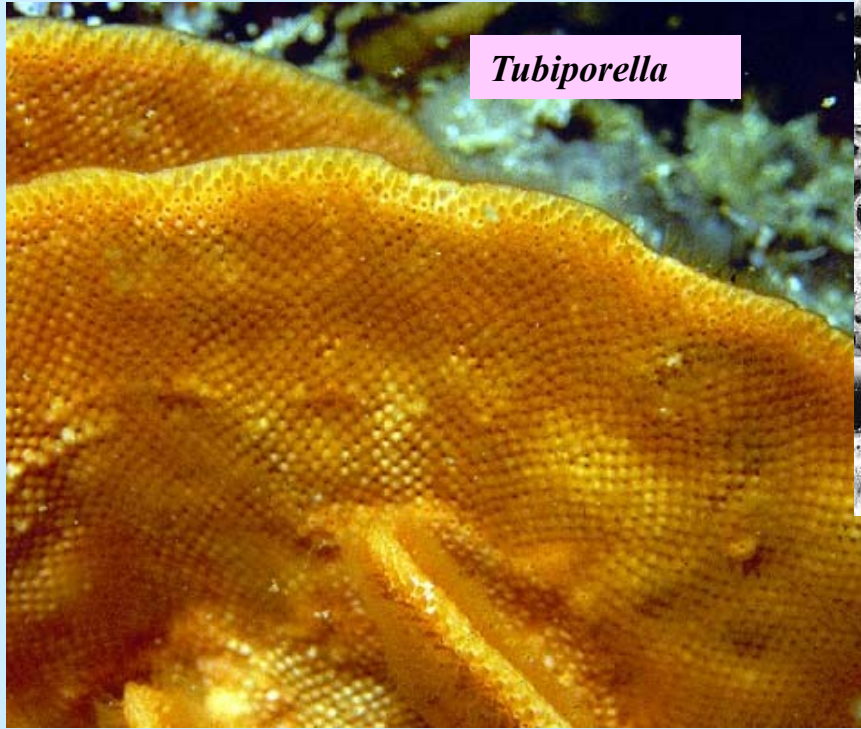
Bryozoenriffe im Coorong, Süd-Australien.

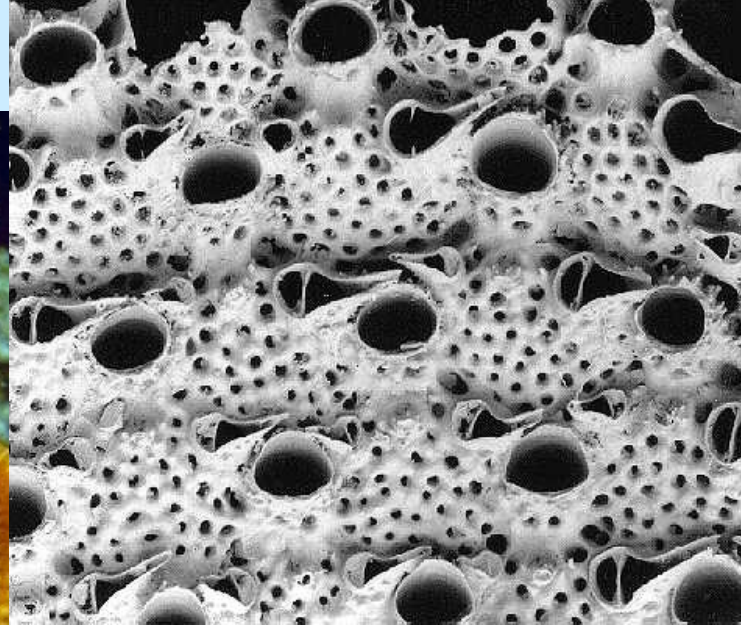
Plumatella fungosa
. Photo: Emmy Woess, Wien

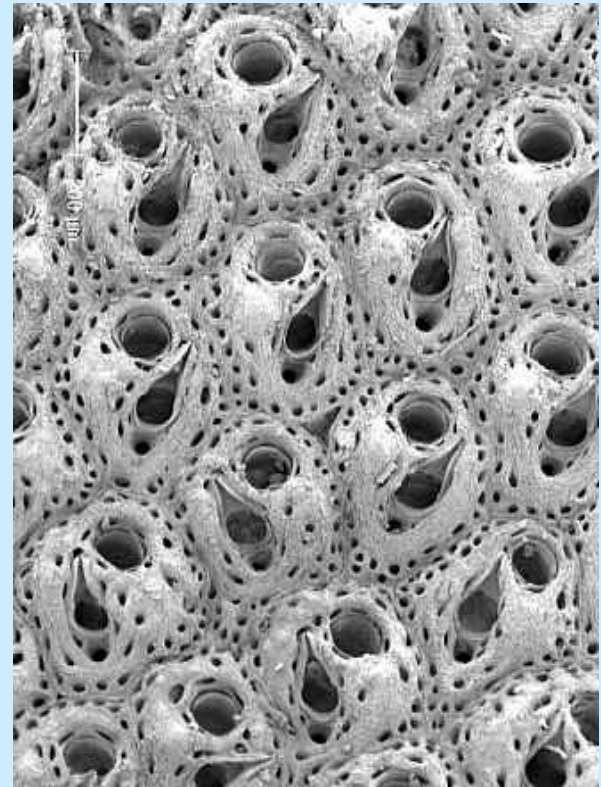
Recentní mechovky

Tubiporella

Adeona cellulosa

Cyclostome bryozoan and *Cornulites* worm tubes
encrusting *Rafinesquina* brachiopod,

Cystodyctia sp., devon, USA (Cyclostomata)
(www.fossilgallery.net).

Řada paleozoických skupin (trepostomátních a kryptostomátních) mechovek - členěna na *tenkostěnnou vnitřní zónu (endozóna, nezralá zóna)* a *silnostěnnou vnější zónu (exozóna, zralá zóna)* kolonie.

Paleozoické cyklostomátní mechovky - typické jednoduchými trubičkami (zoecia) obvykle se stěnou konstantní tloušťky a obecně bez vnitřních struktur.

Většina postpaleozoických - jemně porézní stěny a v exozóně silnou laminovanou stěnovou tkáň.

Charakteristický okénkovitý vzhled paleozoických fenestrátních mechovek – výrazně je odlišuje od většiny „krabicovitých“ cheilostomátních mechovek.

Mezozoické a recentní cheilostomátní mechovky – obecně diferencovaná zoecia, která slouží ke specifickým ochranným a reprodukčním účelům.

Fenestella multiporata

Mikrostruktura kostry:

Paleozoické mechovky - většinou kalcitové kostry,

postpaleozoické - kalcit, aragonit a směs kalcit + aragonit.

Nejméně 3 typy stěnové mikrostruktury (u různých skupin v různých kombinacích):

laminární, granulórní a vláknitá.

Laminární - charakteristický rys většiny drti mechovek

ve výbrusech (nahloučené paralelní laminy v příčném řezu vláknité nebo v řezech paralelních k laminám světlé a bezstrukturní).

Granulórní – 2 modifikace: a) tenká tmavá unifromní velmi jemně zrnitá vrstva, b) silná nebo tenká světlá vrstva.

Vláknitá – rovněž 2 formy: a) blokové, krystalinní nebo prizmatické agregáty kolmé ke stěnám zooecií, b) radiálně vláknité struktury ve velkých úhlech k povrchu stěny zooecií v aragonitické povrchové vrstvě přední stěny

Tangenciální řezy mechovkami (= paralelní k povrchu kolonie a těsně pod ním):

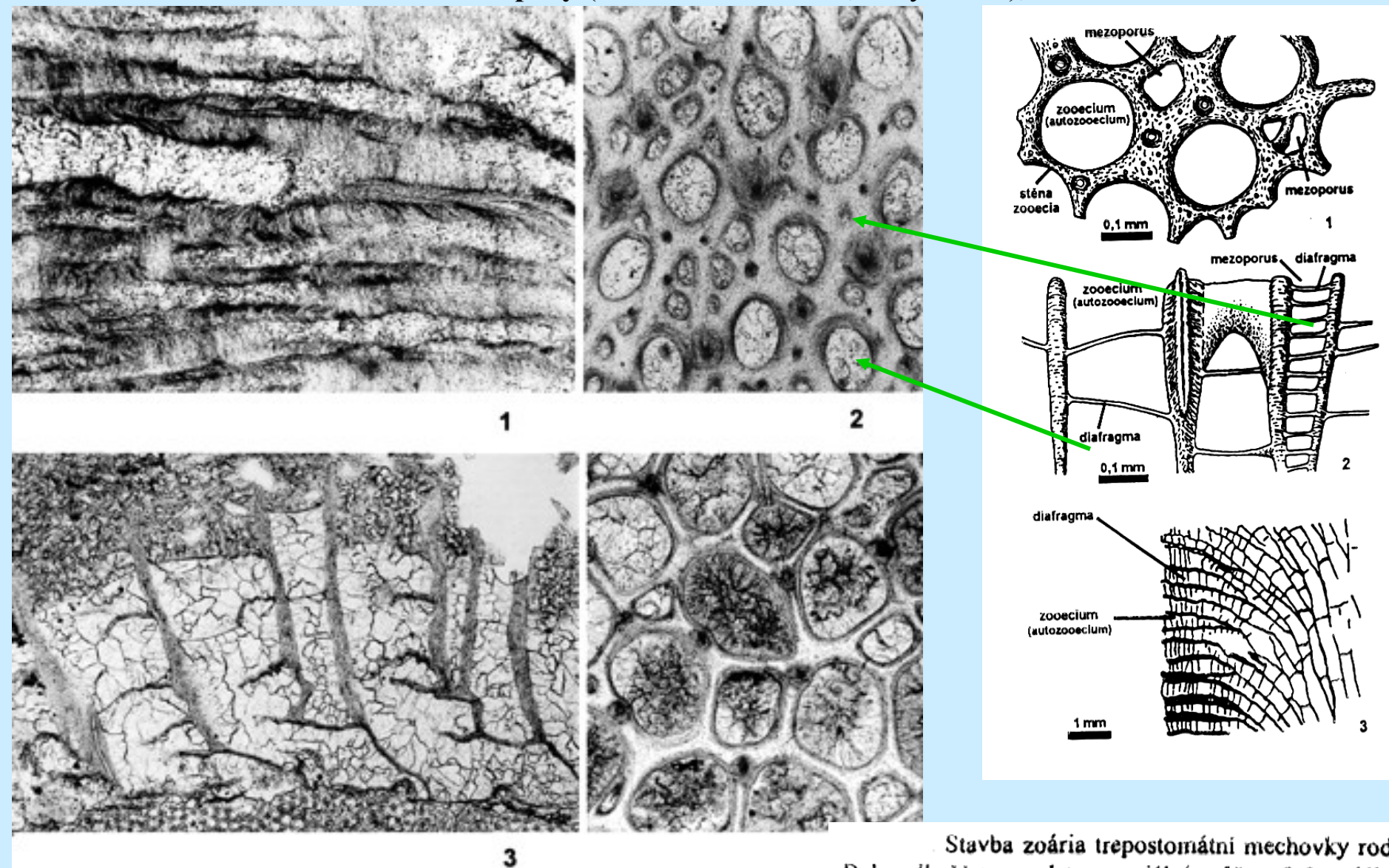
patrný tvary příčných řezů zooecii, změny rozměrů zooecií (mohou to být diferencované zooidy nebo akantopóry či mezopóry), a přítomnost nebo absenci tkáně mezi zooecii.

Podélné řezy (= kolmé k povrchu kolonie) - v profilu patrná orientace a délka zooecií, akantopórů či mezopórů, změny v tloušťce nebo charakteru stěny, vnitřních destiček a tkání mezi zooecii.

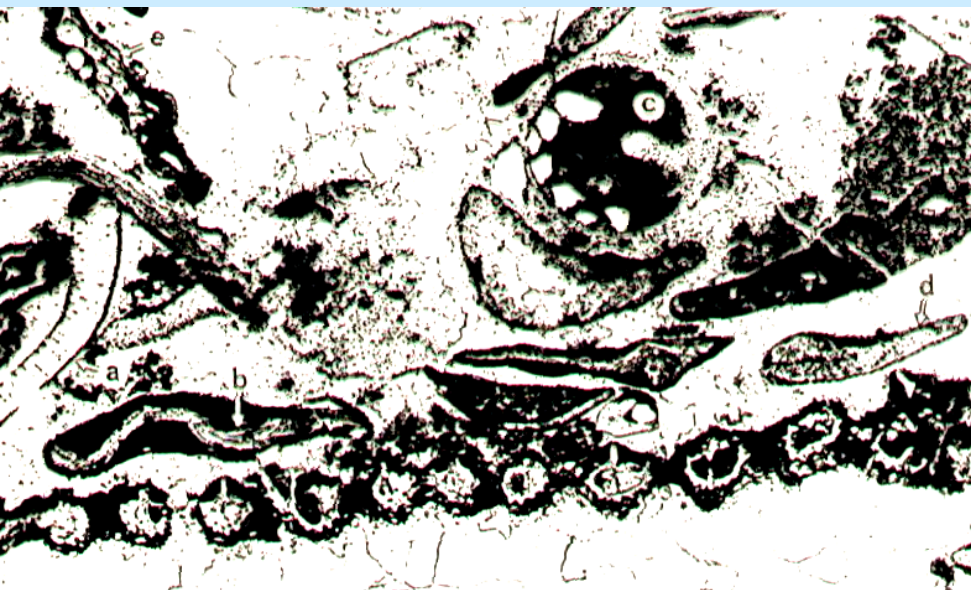

Četné příčné přepážky uvnitř zoecií **diafragmy**

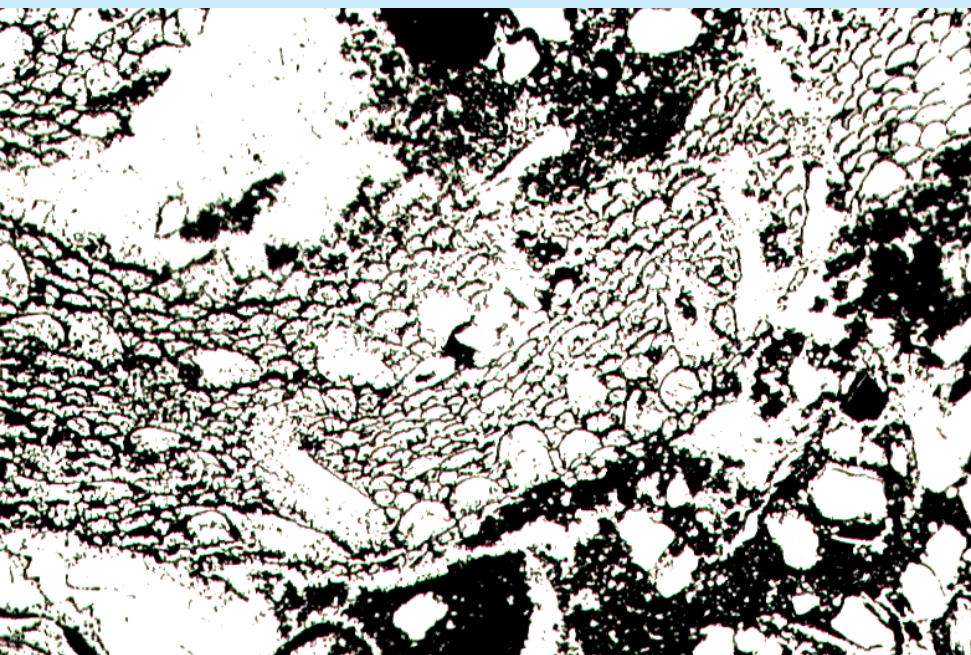
mezopóry (redukovaná zoecia, vždy menší),

Stavba zoária trepostomátní mechovky rodu *Dekayella* ULRICH: 1 tangenciální průřez, 2-3 podélné průřezy, 2 silně zvětšený detail, 3 pohled na okrajovou a centrální část zoária (ŠPINAR 1960).

Příčný řez fenestrátní mechovkou. Zřetelná granulární vrstva lemující zooecia a silné tmavé laminované vnější stěny schránky. Brachiopodi (a, b), gastropodi c), drť ostnokožců (d) a mechovka (e). Svrch. mississip, Kentucky, x40.

Fistulipora, povlékavý rod s jemnou tkání mezi zooecii. Jílovitá matrix.. Svrch. mississip, Kentucky, x40

Mechovky vyplněné kalcitem, na povrchu kolonií peletální jííl. Zřetelná silná exozóna a tenká endozóna. Zooecia s četnými přepážkami (diafragmy). Stř. silur, Norsko. x40

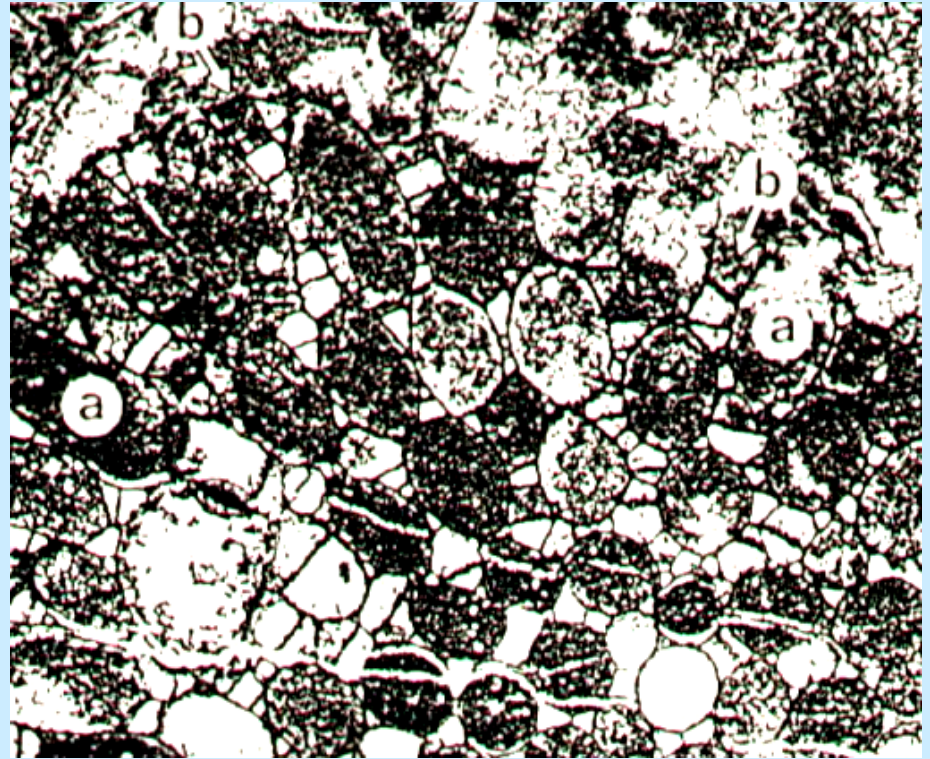

Mechovka v tangenciálním (nahore vpravo) a podélném (dole vlevo) řezu. Četné malé akantopóry (tmavé body) obklopující zooecia (ústí) v tangenciálním řezu. Matrix – peletální jííl. Ostnokožci, foraminifery, brachiopodi, drť mechovek. Sp. karbon, Anglie, x40

Struktura stěny paleozoických trepostomátních Mechovek (laminární, v podélném řezu vláknitá). Zooecia s diafragmami, mezopóry. Porušení struktury (a) - rejuvenace. Sp. silur, Indiana, x40.

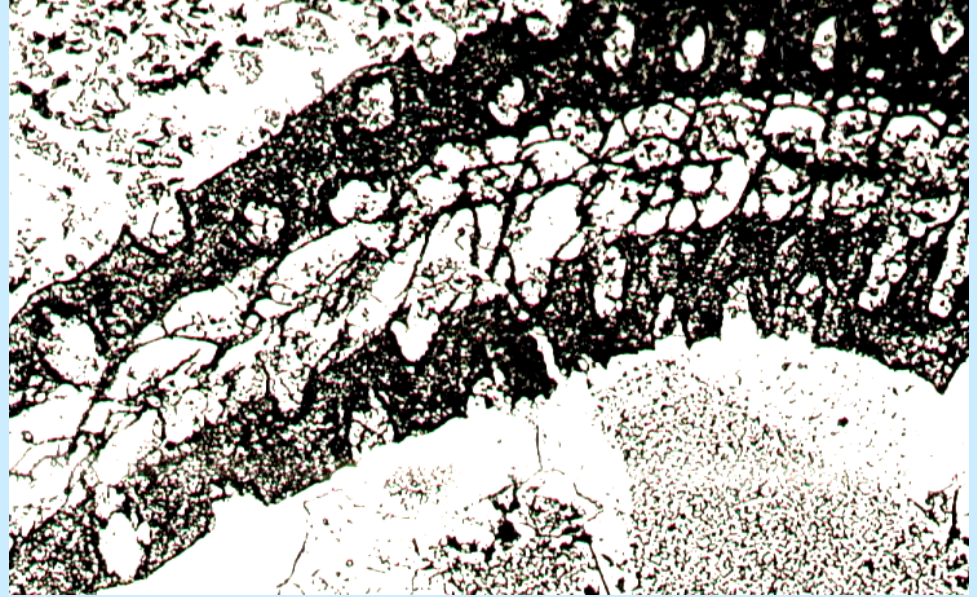

Tenkostěnné mechovky vyplněné jílem. Zooecia (a) nemají diafragmy. (b) – mezopóry s četnými přepážkami. Stř. ordovik, Norsko, x20

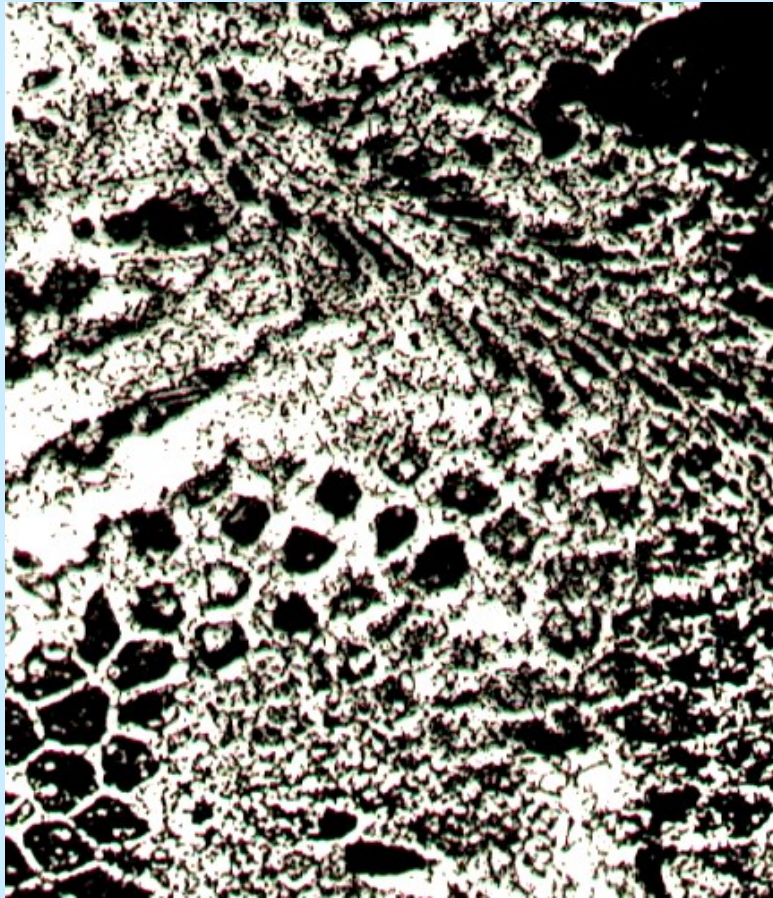

Tangenciální řez mechovkou, jílovitá matrix.
Zooecia silnostěnná. Laminované stěny s četnými
drobnými akantopóry. Perm, Nevada, x20

Příčný řez mechovkou. Matrix – jemnozrnny písek,
výplň – kalcit. Destičky ostnokožců. Stř. devon,
Indiana, x40.

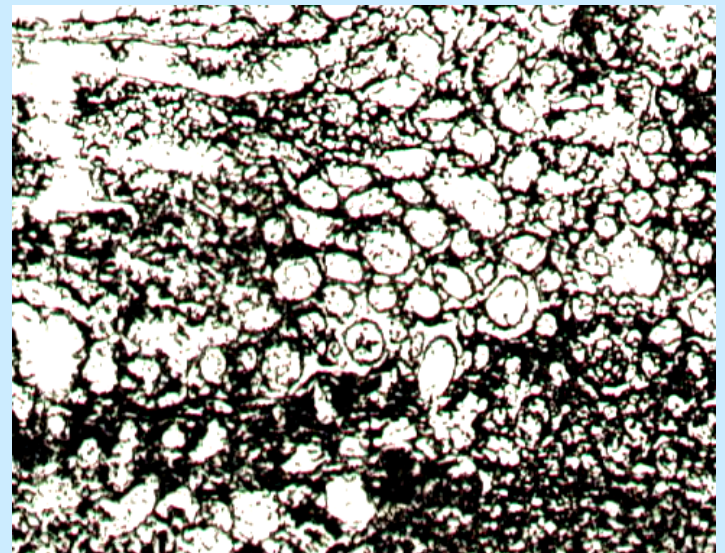

Tangenciální a podélné řezy mechovkami.
Rekrystalovaná struktura stěn. Sp. karbon,
Alžírsko, x20

Tangenciální řez – slabě vyvinutá laminární stěnová
mikrostruktur. Svrch. křída, Francie, x40

Podélný řez dutou formou. Slabě laminární stěnová mikrostruktura.
Zřetelná endozóna a exozóna (různé tloušťky stěn). Svrch. křída,
Francie, x20

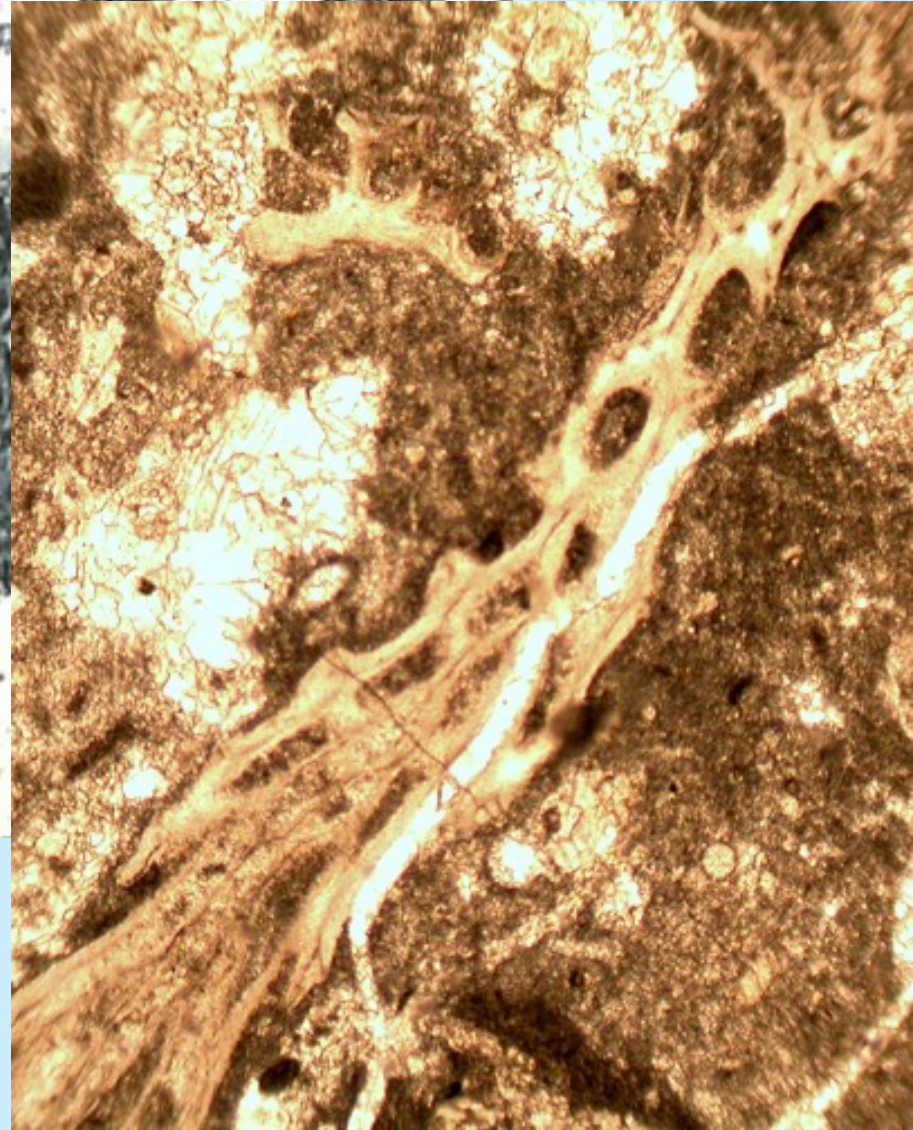
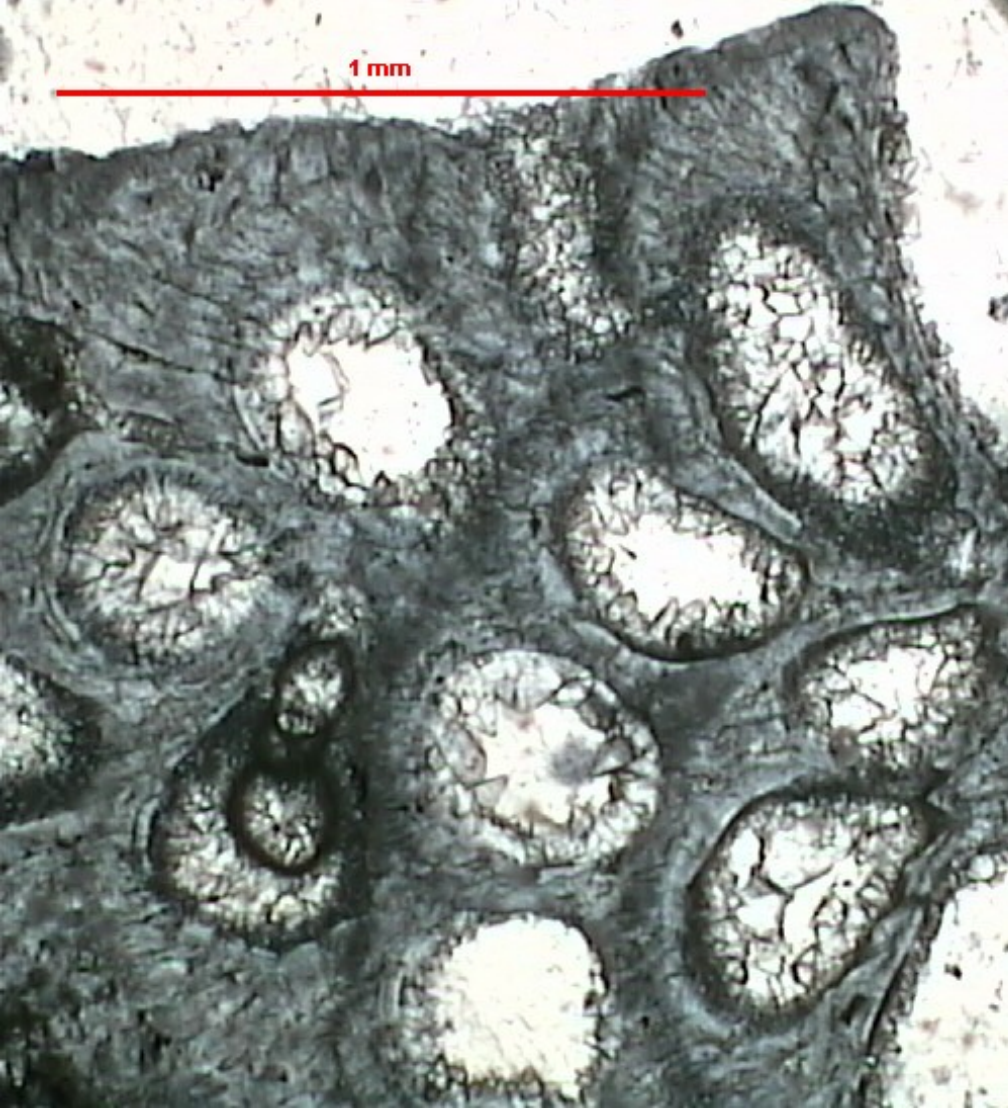

Mečovky v pazourku
- Kiel

Rozšíření:

Recentní – mořské, vyskytují se ve všech zeměpisných šířkách a hloubkách, nejhojnější v mělkých mořích.

Fosilní mechovky - žily výlučně v mělkých mořích, celosvětově rozšířeny **od ordoviku do recentu** (nejsou příliš hojné ani dobře známé v triasu a juře).

Tvar zoarií - obvykle variabilní, odráží podmínky prostředí (typické u mnoha koloniových živočichů).

Ekologie a paleoekologie–

Povlékavá zoaária – běžná součást mnoha bioherm nebo biostrom

Masívnější vztyčené kostry – mohou zastupovat útesotvorné korálnatce při tvorbě menších útesů (např. svrchní perm, křída)

Prvohory – řády Trepostomata, Cryptostomata (*Laxifenestella capillosa* – sp. D Barrandienu)

Druhohory – Cyclostomata, od svrch. Kr Cheilostomata (do recentu)

Membranipora – malé biohermy (miocén – recent)

Podbřežice u Vyškova – badenská mechovková bioherma

Srovnání s jinými skupinami:

Brachiopoda: Fragmenty laminární vrstvy stěn mechovek nelze ve výbruse odlišit od podobných drtí brachiopodů. Většina fragmentů mechovek je však dosti velká a v příčném řezu zřetelná zooecia, což nelze zaměnit s brachiopody.

Tabulátní koráli, stromatopory – průměr koralitů je obvykle větší než 0,5 mm, zatímco zooecia mechovek jsou obvykle menší než 0,5 mm.

Dřevo, koralinní řasy – velikost buněčné struktury dřeva nebo koralinních řas, která někdy v podélných řezech makroskopicky připomíná tabulátní exozóny některých mechovek, je o řád menší než průměry zooecií mechovek.

Podbřežice (u Vyškova)- bioherma

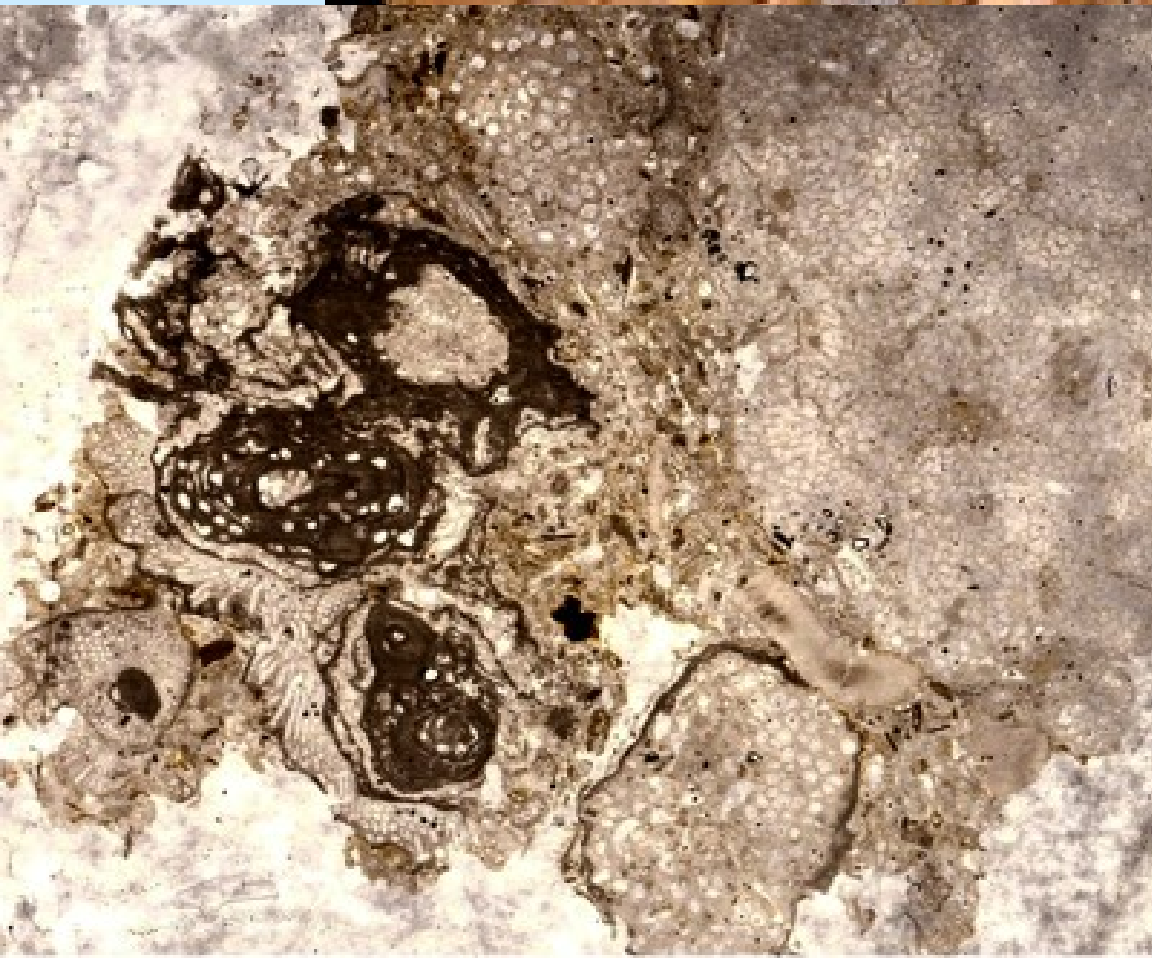
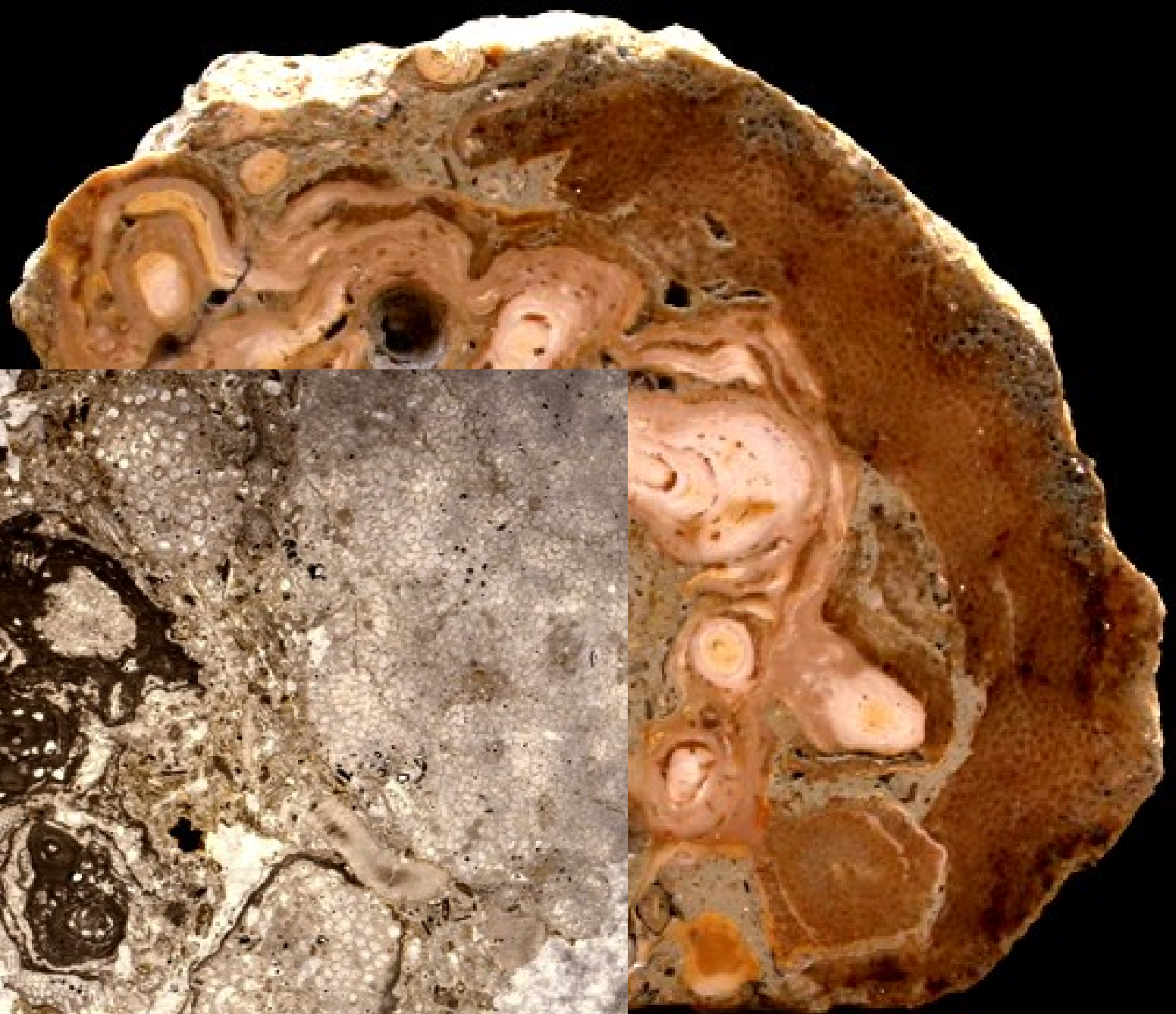
karpatská předhlubeň, miocén (baden)

Mohyla míru – naleziště Pratecký vrch

Kroužkovci (Annelida)

Stavba kostry:

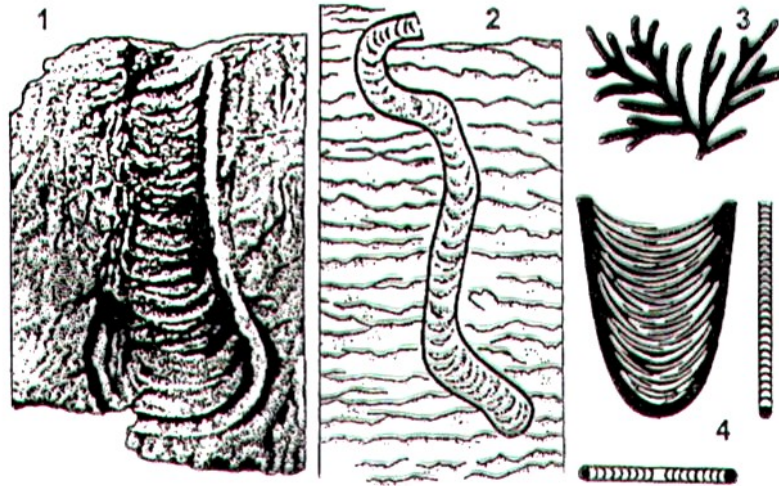
Sesilní:

Vápnité schránky červů jsou většinou přímé, lehce zahnuté nebo spirálně vinuté nečleněné rourky obvykle kulatého nebo oválného průřezu. Šířka – několik mm, délka – až přes 10 cm.

Další materiál – fosfát, písek, silt, organické materiály (tvary stejné jako vápnité).

Vagilní:

skolekodonty – izolované části čelistního aparátu, bioturbace

Stopy po hrabání a vrtání kroužkovců: 1 *Corophioides* SMITH, vertikální chodba (doupě) ve tvaru U (stopy po postupném zahlabování chodby se nazývají galerie), kambrium, Estonsko, 2 *Polydora* BOSC, horizontální chodba (doupě) vyvrtaná ve schránce ústnice, eocén, Uzbekistán, 3 *Chondrites* STERNBERG, rozvětřující se tunely pojídačů sedimentu, ordovik až terciér, kosmopolitický, 4 *Zoophycos* MASSALONGO, stopy po postupném projíždání se sedimentem. Na řezu je vidět řadu poloměsíčitých zbytků starších zahnutých částí tunelu, paleozoikum až terciér, kosmopolitický (DRUŠČIC 1974).

Mikrostruktura kostry:

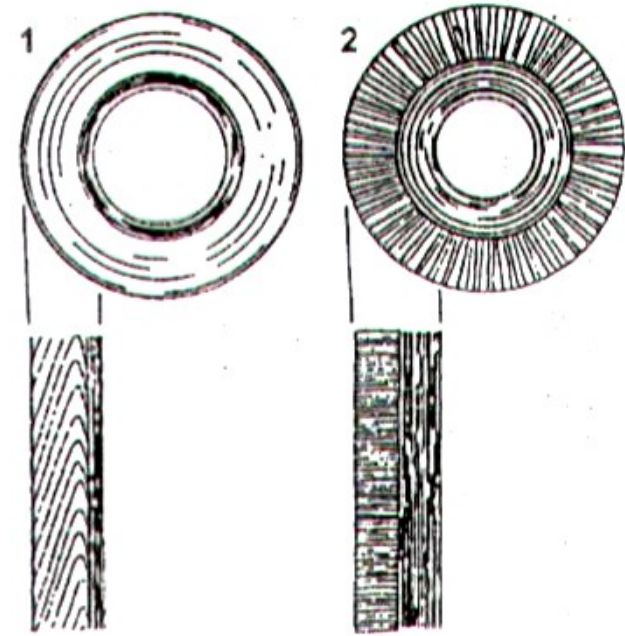
málo známa u starších než terciálních červů
podélný řez – “cone-in-cone“
příčný řez – koncentrické kruhy

Srovnání s jinými skupinami:

vermetidní gastropodi, kelnatky

Rozdíly v mikrostruktuře –

měkkýši mají aspoň jednu prizmatickou vrstvu schránky

Rozdíly ve stavbě a struktuře stěn schránek
kroužkovců a plžů: 1 kroužkovec *Serpula* LINNAEUS,
2 plž *Vermetus* ADANSON (MÜLLER 1958).

Skolekodonti: zbytky čelistí mnohoštětinatých červů
– hojní zejména v paleozoických sedimentech

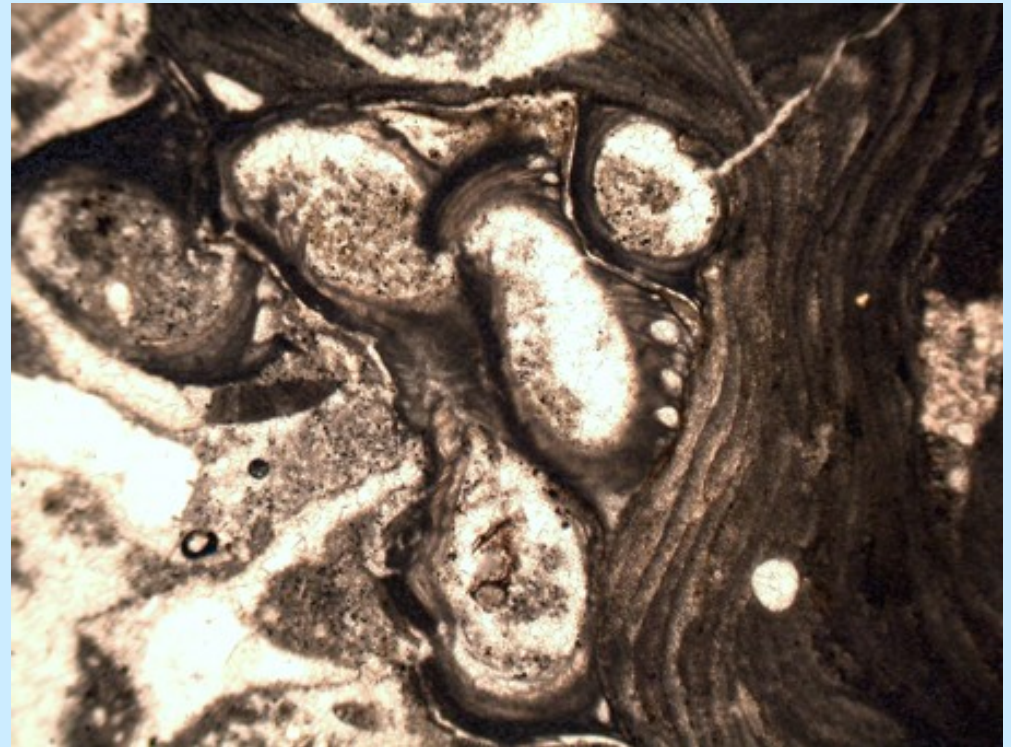

Schránka červa (?*Spirorbis*) porůstající úlomek kostry patrně mlže. (a, b) - brachiopodi, c –ostnokožci, d – mechovky. Spodní karbon, Anglie, x40

roučky serpulidních červů
obruštěných červenými řasami

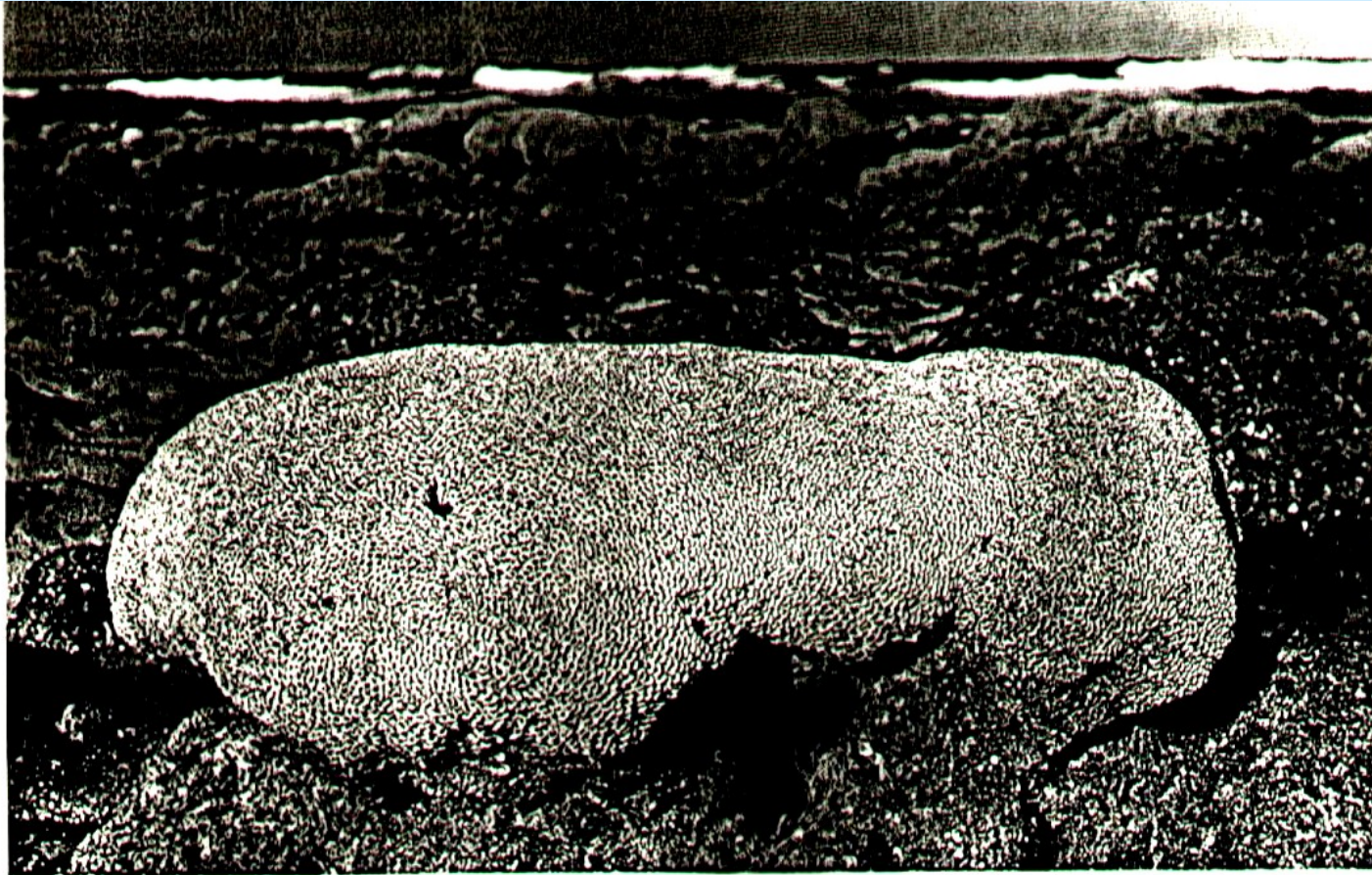

Rozšíření:

Mnohoštětinatí – rod *Serpula* (silur – recent) – vápnité, nepravidelně zprohýbané ochranné rourky přitmelené k podkladu

Serpulové vápence – druhohory, recent – drobné biohermy - Bermudy

Dole: Bochníkovité útvary o průměru 30 cm až 1 m jsou nejčastějším prvkem reliéfu červového útesu. Viditelná jsou ústí jednotlivých, navzájem k sobě přicementovaných rourek červů. Stavebním materiálem rourek je písek, zde tvořený z velké části „rozemletými“ schránkami mizů a pižů. Bathtub Beach, Florida. Snímek © Radek Mikuláš